

LẤY LỜI KHAI NẠN NHÂN, XÂY DỰNG GIẢ THUYẾT VÀ LẬP KẾ HOẠCH ĐIỀU TRA BAN ĐẦU VỤ ÁN XÂM HẠI TÌNH DỤC TRẺ EM

TRẦN PHƯƠNG ĐẠT*

Theo thống kê của Bộ Công an, trong 5 năm trở lại đây (2013 - 2017) mỗi năm trung bình có 1600 - 1800 vụ xâm hại trẻ em được phát hiện. Chỉ tính riêng năm 2017, phát hiện 1592 vụ. Trong 6 tháng đầu năm 2018, phát hiện hơn 700 vụ, nạn nhân bị xâm hại gồm cả trẻ em trai và gái, trong đó số trẻ em gái chiếm tỷ lệ 80%. Theo dự báo, thực tế loại tội phạm này chiếm tỷ lệ ẩn khá lớn; có thể số đối tượng phạm tội xâm hại trẻ em nói chung, xâm hại tình dục trẻ em nói riêng chưa bị phát hiện còn cao hơn.

Qua nghiên cứu, rút ra đặc điểm hoạt động điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em như sau:

- Đối tượng điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em rất đa dạng và phức tạp, bao gồm nhiều thành phần, lứa tuổi, nghề nghiệp, trình độ văn hóa, quốc tịch, vùng miền dân tộc khác nhau.

- Đối tượng tác động của hoạt động điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em mang tính tâm lý - xã hội nhạy cảm khác nhiều vụ phạm tội xảy ra trong một thời gian dài mới bị phát hiện. Hiện trường nhiều vụ phạm tội khó xác định, cần kết hợp sử dụng các biện pháp trinh sát hỗ trợ, khai thác, mở rộng vụ án để phát hiện, thu thập tài liệu, chứng cứ.

- Điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ

em gắn liền với yêu cầu bắt buộc phải tổ chức trưng cầu giám định.

- Điều tra tội phạm về xâm hại tình dục trẻ em có sự kết hợp chặt chẽ giữa các lực lượng chức năng.

Từ những đặc điểm rút ra nêu trên, sau khi có đầy đủ căn cứ khởi tố vụ án, việc lấy lời khai ban đầu của nạn nhân, cũng như việc xây dựng giả thuyết và lập kế hoạch điều tra cần tập trung một số nội dung chủ yếu sau đây:

- *Đối với việc lấy lời khai ban đầu của nạn nhân:*

Nội dung lấy lời khai ban đầu của nạn nhân nhằm làm rõ sự việc phạm tội xảy ra như: Thời gian, địa điểm, diễn biến của sự việc phạm tội, đối tượng thực hiện hành vi phạm tội... Trường hợp không biết rõ đối tượng xâm hại, Điều tra viên cần gợi ý để các em nhớ lại, tri giác về hình dáng, đặc điểm nhân dạng của đối tượng, độ tuổi, thói quen của đối tượng; số lần xâm hại tình dục đối với các em, thời gian bị xâm hại kéo dài trong bao lâu; thủ đoạn thực hiện hành vi phạm tội; ngoài các em còn có những ai cùng bị xâm hại về tình dục? Các em có những đề nghị gì? Những mong muốn của các

* Giáo sư, Tiến sĩ, Ủy viên Thư ký Tiểu ban Lý luận trật tự an toàn xã hội - Hội đồng Lý luận Bộ Công an

em cần được giúp đỡ? Quá trình lấy lời khai của các em cần chú ý kỹ năng phỏng vấn; Điều tra viên có thái độ tích cực khi giao tiếp với trẻ em bị xâm hại tình dục. Tiếp xúc với nạn nhân, điều tra viên phải bình tĩnh, có thái độ cởi mở, tự nhiên; tạo không khí thoải mái, đối xử ân cần và cảm thông với các em, tạo niềm tin để các em tiếp xúc nói chuyện, không đổ lỗi cho các em, không có hành vi, dọa nạt, căng thẳng với các em.

Quá trình lấy lời khai cần giải thích rõ cho các em, không giấu diếm đối với cha mẹ, người có trách nhiệm và cần lên án hành vi xâm hại về tình dục đối với các em; tạo không khí không để các em ngượng ngùng, lo lắng về những điều đã xảy ra, đảm bảo giữ kín sự việc cho các em. Điều tra viên cần chú ý giải thích ngắn gọn, đưa ra câu hỏi để các em tự tin, trả lời trung thực. Hỏi sự việc từ xa đến gần, không lặp lại nhiều câu hỏi, dùng ngôn từ phù hợp với lứa tuổi các em, sử dụng câu hỏi mở; không nên dùng những câu hỏi mà khi trả lời chỉ cần nói “có” hoặc “không”. Có thể dùng đồ vật để hỗ trợ trực quan mô tả trong trường hợp các em còn chưa nhận thức hết được hành vi của đối tượng xâm hại tình dục. Không phỏng vấn quá lâu và nhiều lần đối với các em về một nội dung; động viên để các em nhớ lại tình tiết khi sự việc xảy ra, đối tượng gây ra sự việc đối với các em. Trong quá trình lấy lời khai tránh gây tác động tâm lý mạnh; không quan trọng hoá các vấn đề khi làm việc với các em. Khi lập biên bản ghi lời khai cần hết sức tế nhị tạo không khí thoải mái, tránh để lại tâm lý sợ hãi. Chọn người giám hộ là người

thân như bố, mẹ, anh, chị, em ruột đã đến tuổi trưởng thành trong quá trình lấy lời khai để tạo niềm tin cho nạn nhân, tuân thủ đúng quy định của pháp luật.

- Đối với việc xây dựng giả thuyết điều tra:

Các giả thuyết điều tra thường được xây dựng trong vụ án xâm hại tình dục trẻ em là:

+ Giả thuyết về tính chất của vụ án cần xác định đây là loại vụ hiếp dâm trẻ em, cưỡng dâm trẻ em, giao cấu với trẻ em hay vụ dâm ô đối với trẻ em.

+ Giả thuyết về đối tượng gây án: Số lượng đối tượng gây án; số lượng đối tượng, tổ chức, đường dây hoạt động phạm tội xâm hại tình dục trẻ em, vai trò vị trí của các đối tượng trong vụ án...; đặc điểm về đối tượng phạm tội; mối quan hệ của đối tượng với nạn nhân.

+ Giả thuyết về động cơ, mục đích gây án: Giả thuyết này nhằm làm sáng tỏ những yếu tố nội hàm bên trong của đối tượng phạm tội xâm hại tình dục trẻ em.

+ Giả thuyết về thủ đoạn thực hiện hành vi phạm tội: Dựa vào các thông tin đã thu thập được để nhận định về phương thức thủ đoạn, hành vi phạm tội của đối tượng. Xác định rõ đây là thủ đoạn mới hay là thủ đoạn của các đối tượng đã thực hiện từ lâu.

+ Giả thuyết về người bị hại: Đặc điểm nhân thân của người bị hại, mối quan hệ của người bị hại với thủ phạm, với hiện trường vụ án.

+ Giả thuyết về thời gian, địa điểm xảy ra vụ án.

+ Giả thuyết về hiện trường, dấu vết, vật chứng và sự tồn tại dấu vết, vật chứng tại hiện trường vụ án.

+ Giả thuyết về mối quan hệ của vụ án mới xảy ra với vụ án xâm hại tình dục trẻ em đã xảy ra trước đây trong cùng địa bàn hay những địa bàn xung quanh..., do cùng một nhóm đối tượng hay do các nhóm đối tượng khác nhau gây ra; mối quan hệ giữa các nhóm tội phạm này nếu có...

- Đối với việc lập kế hoạch điều tra vụ án:

Kế hoạch điều tra vụ án phải nêu được những nội dung cơ bản sau: Tóm tắt tình hình, diễn biến của vụ án xâm hại tình dục trẻ em; những nhiệm vụ trọng tâm cần phải giải quyết trong quá trình điều tra; những thông tin tài liệu cần thu thập, nơi thu thập...; những giả thuyết nghiệp vụ cần phải chứng minh; dự kiến lực lượng, phương tiện, biện pháp, chiến thuật cần vận dụng trong quá trình điều tra; phân công lực lượng và cơ chế phối hợp lực lượng; những điều kiện đảm bảo cho quá trình tiến hành điều tra; dự kiến những tình huống đột xuất có thể xảy ra và phương án giải quyết với tình huống đó; dự kiến thời gian tiến hành kế hoạch...

Kế hoạch điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em cần được xác định các tình huống cụ thể:

+ *Tình huống đối tượng phạm tội bị bắt quả tang:*

Tình huống này, kế hoạch điều tra cần xác định được các biện pháp cụ thể để thu thập chứng cứ chứng minh sự thật

của vụ án, bao gồm: Lập biên bản phạm tội quả tang; lấy lời khai người bị hại, người làm chứng, người bị bắt; tổ chức giám định (xác định có hành vi phạm tội xảy ra, mức độ thương tích, xác định tuổi của nạn nhân trong trường hợp cụ thể); thu thập tài liệu từ nhân chứng như bác sĩ, người giám định, cán bộ xã hội, các nhà tâm lý; thu thập tài liệu từ bệnh viện, bệnh án của nạn nhân, thông qua chính quyền địa phương, gia đình...; tổ chức nhận dạng, đối chất từng trường hợp cụ thể; đề nghị khởi tố vụ án, khởi tố bị can; áp dụng các biện pháp ngăn chặn, khám xét; thu giữ vật chứng; hỏi cung bị can; tiến hành các biện pháp điều tra khác để thu thập, củng cố chứng cứ. Hoàn chỉnh hồ sơ đề nghị truy tố đối tượng phạm tội trước pháp luật.

+ *Tình huống vụ án xảy ra, đối tượng phạm tội đã được xác định nhưng bỏ trốn:*

Trong tình huống này, kế hoạch điều tra cần tiến hành các biện pháp sau: Thu thập tài liệu chứng cứ chứng minh về hành vi phạm tội của các đối tượng phạm tội (lấy lời khai người bị hại, người làm chứng, người có liên quan, tổ chức trung cầu giám định...); xác minh làm rõ các mối quan hệ của đối tượng, làm rõ nơi đối tượng lẩn trốn để có biện pháp truy bắt đối tượng; tiến hành các biện pháp trinh sát hỗ trợ cho việc xác định và truy bắt đối tượng; tiến hành các biện pháp điều tra tiếp theo sau khi đã bắt giữ được đối tượng để thu thập chứng cứ chứng minh sự thật của vụ án.

+ *Tình huống có vụ phạm tội xâm hại tình dục trẻ em nhưng chưa rõ thủ phạm:*

Tổ chức khám nghiệm hiện trường: Trong trường hợp xác định được hiện trường của vụ phạm tội xâm hại tình dục trẻ em, xác định được nơi diễn ra các hành vi giao cấu với trẻ em (như hiếp dâm trẻ em, cưỡng dâm trẻ em), phát hiện thu thập dấu vết, vật chứng có liên quan đến hoạt động phạm tội của các đối tượng như: Dấu vết lông, tóc, dấu vết sinh vật, tinh dịch, bao cao su... Trường hợp hiện trường có người chết cần tiến hành giám định tử thi để xác định nguyên nhân chết.

Tổ chức giám định pháp y cho nạn nhân: Được tiến hành trong những trường hợp phát hiện có vụ phạm tội xâm hại tình dục trẻ em. Tiến hành giám định pháp y nhằm xác định: Thu thập chứng cứ về vụ phạm tội, để xác định có hay không sự việc phạm tội xâm hại tình dục trẻ em; xác định mức độ thương tích của nạn nhân; giám định độ tuổi của nạn nhân để phục vụ xác định chính xác tội danh truy cứu trách nhiệm hình sự; giám định tâm thần trong trường hợp còn nghi ngờ về khả năng khai báo đúng đắn của nạn nhân. Việc giám định pháp y là yêu cầu bắt buộc trong quá trình điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em, tùy theo từng vụ án cụ thể mà có thể tổ chức giám định một hay nhiều nội dung nói trên đảm bảo đúng với quy định của pháp luật và quyền của trẻ em trong hoạt động tố tụng.

Điều tra vụ án xâm hại tình dục trẻ em có đặc thù riêng biệt. Ý kiến của Bộ trưởng Bộ Công an Tô Lâm tại kỳ họp Quốc hội gần đây đã nhấn mạnh: Cần xây dựng quy trình điều tra đặc biệt đối

với tội phạm xâm hại trẻ em. Quy trình này hiện đã được Bộ Công an và Viện Kiểm sát nhân dân tối cao thống nhất và chờ Hội đồng Thẩm phán TAND tối cao xem xét.

Bài viết mong muốn đóng góp ý kiến nhỏ bé nhằm đấu tranh phòng, chống loại tội phạm này đang gây bức xúc trong dư luận xã hội hiện nay ở nước ta./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

- Bộ luật hình sự Việt Nam năm 2015;
- Bộ luật tố tụng hình sự Việt Nam năm 2015;
- Sách chuyên khảo, *“Interviewing Rape Victims, Practice and policy Issues in an International Context”* - (Thẩm vấn nạn nhân tội phạm hiếp dâm. Thực trạng và những vấn đề pháp lý liên quan trên thế giới), Karen Rich, Hoa Kỳ - 2014;
- Sách tham khảo: *“Báo cáo lượng giá dự án tư pháp người chưa thành niên”* của Tổ chức cứu trợ trẻ em Thụy Điển Radda Bamen, NXB Chính trị quốc gia - Hà Nội 1999;
- Sách chuyên khảo: *“Phòng ngừa tội phạm xâm hại trẻ em ở Việt Nam”*, TS. Trần Phương Đạt, NXB Công an nhân dân - Hà Nội 2004;
- Kỷ yếu Hội thảo khoa học: *“Xâm hại tình dục trẻ em ở Việt Nam - nguyên nhân và các giải pháp phòng chống”* - Học viện Cảnh sát nhân dân phối hợp Văn phòng dự án Tổ chức trẻ em Rừng Xanh tổ chức tại Hà Nội 2015;
- Một số các đề tài NCKH, đề tài luận án Tiến sĩ về đấu tranh phòng, chống tội phạm xâm hại tình dục trẻ em từ 2015 trở lại đây.